

Naiset, käsityö ja ammattikunnat

Maija Ojala: Protection, Continuity and Gender. Craft trade culture in the Baltic Sea Region (14th–16th centuries). Acta Universitatis Tampereensis 1974. Tampere University Press 2014. 340 s. ISBN 978-951-44-9573-1.

Maija Ojala tarkastelee väitöskirjassaan käsityöläiskulttuuria ja ammattikuntia neljässä Itämeren alueen kaupungissa eli Lyypekiissä, Riiasa, Tallinnassa ja Tukholmassa. Ojalan tarkoituksena on uudelleenarvioida ja selvittää pienyhteisöistä käytettyä aikalaisterminologiaa sekä tarkastella naisten elinkeinonharjoituksen ja yhteisöllisen osallistumisen mahdollisuuksia. Eryistä huomiota saavat ammattikuntien säännöt samoin kuin tiedot naisten, etenkin käsityöläisleskien, oikeudellisesta asemasta ja mahdollisuuksista osallistua taloudelliseen ja yhteisölliseen toimintaan.

Ojalan tutkimus yhdistää eri näkökulmia ja tarkastelutapoja; etualalla ovat sukupuolihistoriallinen lähestymistapa ja käsitehistoriallisen analyysin sävyjä toisinaan saava kvalitatiivinen tarkastelu. Tarkasteltava ajanjakso on varsin pitkä yltäen 1300-luvun puolivälistä noin vuoteen 1620.

Tutkimuksen peruselementit ovat kunnianhimoisia: peräti neljä eri kaupunkia, jotka vielä sijaitsevat eri maissa ja osaksi eri kielialueilla, samoin kuin pitkä tarkasteluajanjakso, joka ylittää perinteisen rajalinjan keskiajan ja varhaismodernin ajan ja niitä koskevan tutkimuksen välillä. Tällainen lähtökohta antaa hyvät mahdollisuudet yleisten rakenteiden ja paikallisten ominaispiirteiden samoin kuin jatkumoiden ja katkonien havaitsemiselle.

Käsityöläiskulttuuriin painottuminen on tutkimuksellisesti relevanttia, koska suurin osa hansakaupunkien ja pohjoismaisten kaupunkien porvaristoa käsittelevästä aikaisemmasta tutkimuksesta on käsitelty kauppiaita. Kauppiat ovatkin jättäneet enemmän tietoja itsestään käytettävissä oleviin lähteisiin. Käsityöläiset ja etenkin naiset ovat sitä vastoin vaikeammin tavoitettavissa. Laadullisen analyysin painottuminen on sekin olennaista, koska lähdeaineistoa – esimerkiksi ammattikuntasääntöjä ja kaupunginraatien pöytäkirjoja – on säilynyt epätasaisesti eri kaupungeista. Myös käsitteiden selvittäminen tai ainakin oman näkökannan muodostaminen aikalais- ja tutkimusterminologiaan on välttämätöntä jos siksi, että pienyhteisöjä oli useanlaisia ja niitä kuvattiin osin samoilta, osin erilaisilla käsitteillä. Siksi Ojala käy vuoropuhelua myös kauppiaiden yhteenliittymiä ja porvariston hengenharjoitukseen kes-

kittyneitä yhteisöjä koskevan tutkimuksen kanssa.

Ojala suuntaa päähuomionsa Lyypekkiin, jota koskeva lähdeaineisto on määrällisesti runsain, ja hän nimeää kaupungin tapausanalyysikseen, jota hän tarkastelee kautta linjan muun analyysin ohessa. Silti muutkin kolme kaupunkiyhteisöä ovat enemmän aikaa mukana, ja Ojala tekee huomioita myös niiden käytäntöjen keskinäisistä eroavaisuuksista ja yhtäläisyyksistä.

Teoksen rakenne on systemaattinen. Pääkäsitteilyluvuissa keskitytään terminologiaan ja porvariston pienyhteisöjen olemukseen, naisleskien asemaan, ammatinharjoituksen jatkamis- ja periytymismahdollisuuteen sekä käsityöläisryhmän uusiutumiseen ja ammatinharjoitusoikeuden rajoittamispyrkimyksiin. Monissa paikoin nousee esiin jännite yhtäältä kirjoitettujen sääntöjen ja käytäntöjen ja toisaalta yksilön pyrkimysten ja kollektiivisten ihanteiden välillä.

Tarkastelu tuo esiin vaihtelun paitsi eri kaupunkien myös saman kaupungin sisällä: jotkut ammattikunnat määrittivät leskeksi jääneelle naiselle vuoden mittaisen elinkeinonharjoitusluvan, joillain toisilla ei ollut ainakaan kirjoitettua aikarajaa tai se saattoi olla esimerkiksi kolmekin vuotta; jotkut ammattikunnat antoivat leskelle luvan harjoittaa ammattia lastensa kanssa, toiset taas edellyttivät kissällin pestaamista. Joissain ammattikunnissa naisleskille ei asetettu

mitään rajoituksia, ei ainakaan kirjallisiin sääntöihin. Lisäksi useat säännöt käsittelivät naislesken uudelleenavoitumista ja hänen uuden miehensä ammatinharjoituksen mahdollisuutta. Naisleskillä oli siis virallisesti patriarkalisessa kulttuurissa useita eri vaihtoehtoja. Ojala nostaa esiin naisia, jotka olivat leskeksi jäätyään kyenneet harjoittamaan miehensä ammattia vuosikausia ja kaikesta päätellen ilman velvoitetta hoitaa elinkeinonharjoitus pojan tai kisällin tai uuden aviomiehen avulla tai kautta, vaikka sellaista virallisesti usein vaadittiinkin. Toki monet ajautuivat juuri näistä syistä ristiriitoihin ammattikuntien kanssa.

Tutkimuksessa sivutaan myös naisleskien mahdollisuutta osallistua pienyhteisöjen toimintaan kuten juhliin. Tämän ulottuvuuden tarkastelu on tärkeää, koska yhteisössä mukana oleminen oli vähintään yhtä tärkeää kuin ammatin harjoittaminen.

Ojalan väitöstyö tuo uutta tietoa käsityöammattien ja esimodernin urbaanin yrittäjäkulttuurin historiasta. Tulokset perustuvat laajaan otantaan, jonka läpikäynti on varmasti ollut aikaa vievää ja haasteellistakin vanhojen kieli- ja muotojen ja käsialojen vuoksi. Ojala osoittaa myös kypsyytensä ja itsenäisyytensä olemalla aika ajoin, myös lopputuloksiin päästessään eri mieltä aikaisemman tutkimuksen kanssa: hän päätyy siihen, että vaikka naisten toimintaa käsityöläisinä selvästikin rajattiin ja säädeltiin, pohjimmaisena syynä eivät olleet patriarkaliset sukupuolihierarkiat, vaan ammattikuntien halu taata oman alansa toiminnan jatkuminen ja oman jäsenistönsä taloudellinen hyvinvointi. Juuri samasta syystä naisten oli aika ajoin mahdollista osallistua elinkeinonharjoitukseen, jopa virallisten normien vastaisesti, ja muun muassa juuri siksi ammattikuntalaitos pitää nähdä joustavana instituutiona.

Muutama kauneusvirhe tähänkin laadukkaaseen työhön on jäänyt: Sinänsä hyödyllisestä liitetaulukosta, jossa esitellään käsityöammattien nimikkeitä eri kielillä (s. 330–331), on jäänyt jostain syystä pois muun muassa *maalarin* ruotsinkielinen vastine *målare* ja eräitä muitakin vastineita. Lisäksi lähdetietoja esittelevissä taulukoissa eräät lähteiden alkuperää tai saatavuutta koskevat tiedot lukevat saksaksi tai ruotsiksi tai ainakin murteellisella ruotsilla (esim. s. 303, 315, 323), vaikka työ on muutoin, suomenkielistä tiivistelmää lukuun ottamatta, kirjoitettu englanniksi.

FT, DOSENTTI MARKO LAMBERG
HELSINGIN YLIOPISTO